

УДК 351.864.52

Михайло Шевченко,*слухач Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ЕЛЕКТРОННІ ТОРГИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

У статті розглянуто актуальні питання щодо здійснення в Збройних Силах України публічних закупівель із застосуванням системи електронних торгів, факторів, що негативно впливають на процес упровадження електронної системи закупівель у Збройних Силах України, шляхів їх подолання, а також перспектив застосування.

Ключові слова: тендер, електронні торги, публічні закупівлі, ProZorro, електронна система закупівель, контроль, матеріально-технічне забезпечення.

Постановка проблеми. Впровадження електронної системи закупівель у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України є однією з найсуттєвіших складових частин забезпечення ефективного та прозорого здійснення торгів, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, розвитку добросовісної конкуренції, а найголовніше, є ефективним превентивним антикорупційним засобом у Збройних Силах України. Переведення всіх державних закупівель у Збройних Силах України в електронний формат дасть змогу зекономити кошти оборонного бюджету, стане ефективним засобом запобігання проявам корупції у сфері закупівель оборонного відомства, створить сприятливі умови для розвитку конкурентного середовища у сфері публічних закупівель та розвитку добросовісної конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Актуальність теми полягає в тому, що, незважаючи на висвітлення питання публічних закупівель у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців, проблемам застосування електронної системи закупівель в Україні присвячено ще не достатньо уваги з боку науковців. Зазначене питання вивчали у своїх працях О. Підмогильний [1], В. Міняйло [2], В. Матвеева, Р. Міщенко, І. Лопушинський [3], А. Лялька [4] та інші. Проаналізувавши останні дослідження і публікації з даної теми, можна дійти висновку, що з ухваленням нового Закону України «Про публічні закупівлі» деякі проблемні питання були вирішені, однак багато з них ще мають негативний вплив на забезпечення ефектив-

ного та прозорого здійснення публічних закупівель за допомогою електронних торгів.

Постановка завдання. Завданням цієї статті є дослідження особливостей упровадження інформаційних технологій організації публічних закупівель у Збройних Силах України, встановлення факторів, які ускладнюють упровадження процедури електронних публічних закупівель, шляхів їх подолання, а також перспектив упровадження електронних торгів у Збройних Силах України.

Виклад основного матеріалу. В умовах збройного протистояння агресору на сході України є дуже актуальним питання відкритого, прозорого та якісного забезпечення військ (сил) шляхом здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для оборонних потреб.

Перші електронні торги в Збройних Силах України відбулися 10 липня 2015 року, під час яких використовувались передові технології проведення закупівель на базі електронних систем за сприяння однієї з найбільших у світі аудиторсько-консалтингової компанії «Ernst & Young» і провідної світової організації з боротьби з корупцією «Transparency International» [5].

Нині порядок проведення процедури електронних закупівель передбачено Законом України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року № 922-VIII [6]. Вказаний Закон України було підписано Президентом України 16 лютого 2016 року, він набув чинності 19 лютого 2016 року.

Однак пунктом 1 Прикінцевих та перехідних положень зазначеного Закону встановлено, що цей Закон вводиться в дію:

з 1 квітня 2016 року – для центральних органів виконавчої влади та замовників, що здійснюють діяльність в окремих сферах господарювання;

з 1 серпня 2016 року – для всіх замовників.

Таким чином, на сьогоднішній день в оборонному відомстві Законом України «Про публічні закупівлі» передбачено обов'язковість проведення процедури електронних закупівель лише для Міністерства оборони України як центрального органу виконавчої влади.

Водночас пунктом 4 вказаного Закону замовникам, для яких цей Закон уводиться в дію з 1 серпня 2016 року, дозволено використовувати електронну систему закупівель з метою відбору постачальника товару (товарів), надавача послуги (послуг) та виконавця робіт для укладення договору у разі здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг, вартість яких є меншою за вартість, що встановлена в абзаці першому частини першої статті 2 Закону України «Про здійснення державних закупівель», тобто 200 тисяч гривень для закупівлі товару (товарів), послуги (послуг) та 1 мільйон 500 тисяч гривень – для робіт.

На реалізацію зазначеного пункту Закону деякими командирами (начальниками) було прийнято рішення про використання електронної системи закупівель підлеглими командирами (начальниками) військових частин (установ) у разі здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг починаючи з 1 квітня 2016 року.

Так, наприклад, наказом Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України від 10.03.2016 № 38 «Про впровадження процедури публічних закупівель товарів робіт і послуг у Військово-Морських Силах Збройних Сил України» встановлено, що командири (начальники) військових частин (установ) Військово-Морських Сил Збройних Сил України з 01 квітня 2016 року закупівлю товарів, робіт і послуг повинні здійснювати через електронну систему закупівель відповідно до вимог статті 2 Закону України «Про публічні закупівлі» за умови, що вартість предмета закупівлі дорівнює або перевищує 50 тисяч гривень та є меншою за 200 тисяч гривень [7].

Таким чином, замовники з числа Військово-Морських Сил Збройних Сил України розпочали застосовувати процедуру електронних торгів під час закупівлі товарів, робіт і послуг на суму від 50 тисяч гривень із 1 квітня 2016 року, що надає можливість тендерним комітетам зазначеного виду Збройних Сил України, по-перше, ознайомитись з особливостями проведення процедури закупівлі за новими правилами та стандартами,

по-друге, набути практичного досвіду з проведення електронних торгів до набрання чинності Законом України «Про публічні закупівлі» для всіх замовників, по-третє, здійснити закупівлі на умовах насправді конкурентного середовища у сфері публічних закупівель.

Разом із тим у процесі впровадження електронної системи закупівель у Збройних Силах України існують деякі проблемні питання.

Зазначені проблеми почали вивчати не сьогодні. Так, ще в 2011 році О. Підмогильний у своїй статті у виданні «Державне управління: удосконалення та розвиток» писав, що на введення у країні системи електронної торгівлі мають негативний вплив: недосконале законодавство; значний рівень корумпованості сфери прок'юременту; надмірна політизованість системи державних закупівель; незадовільне матеріально-технічне забезпечення, насамперед, замовників торгів (бюджетних установ та організацій, суб'єктів господарювання державного сектору економіки). Крім того, попри все, залишається незначною й відсоткова кількість користувачів Інтернету в Україні та їх інформаційно-технологічна обізнаність та комп'ютерна грамотність [1].

У 2012 році у своїй статті у Віснику Київського національного торговельно-економічного університету В. Міняйло зазначала, що створення механізму електронних державних закупівель в Україні – досить трудомісткий і довготривалий процес, який потребує поетапної роботи, а саме: погодження та визначення на законодавчому рівні відповідальних за визнання інформаційної системи у мережі Інтернет; державного забезпечення і підтримки загальнодоступності електронної інформації; створення електронних реєстрів постачальників, договорів, недобросовісних учасників; об'єднання електронної інформації про державні закупівлі в єдину загальнодоступну базу даних; створення підсистеми електронного документообігу для організації та здійснення державних закупівель [2].

Професор І. Лопушинський у своїй публікації в електронному фаховому виданні «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування» у 2013 році вказував як на переваги, так і на недоліки електронної системи закупівель. Серед переваг електронних торгів І. Лопушинський виділяє те, що завдяки їх ефективності досягається підвищення оперативності проведення закупівель методом котирувань; скорочення операційних витрат на організацію конкурсів; економія бюджетних коштів за рахунок об'єднання заявок і оптових закупівель; скорочення помилок в організації закупівель за

рахунок доступності інформації експертам; взаємодія між регіональними державними фінансовими інспекціями та правоохоронними органами щодо протидії незаконній діяльності під час закупівель; усунення збоїв у системі закупівель за рахунок оперативної та постійної взаємодії з постачальниками. Також до переваг він відносить потенційну можливість залучити більшу кількість продавців; значно менші витрати на утримання; краще інформаційне забезпечення, тобто наявність можливості надавати більше інформації про товар значній кількості відвідувачів одночасно. Недоліками такої системи публічних закупівель І. Лопушинський вважає початкові додаткові витрати замовника на закупівлю комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, використання електронних технологій, їх адміністрування та постійну підтримку; небезпеку в електронному просторі, пов'язану з комп'ютерними правопорушеннями та появою кіберзлочинів, неможливість покупця «потримати товар у руках» чи «приміряти» перед покупкою; значно складнішу організацію доставки; недостатність для тих, хто не вміє працювати в Інтернеті [3].

Порівнюючи перспективи створення електронної системи закупівель в Україні з європейським досвідом, А. Лялька у своїй публікації у Віснику Академії митної служби України зазначає, що запровадження електронних закупівель створить якісно нову модель співпраці бізнесу і держави. Скорочення видатків на утримання зайвого апарату держслужбовців, оптимізація витрат, зменшення корупційного складника, закупівля зі стандартними якостями товарів за мінімальною ціною в разі упровадження дадуть змогу отримати ефект від електронних закупівель на рівні 20% (за аналогічними підрахунками західного досвіду) [4].

І хоча законодавство у сфері публічних (державних) закупівель значно змінилось у кращий бік, багато з проблем, висвітлених вказаними вище авторами, все ще мають значний вплив на якісне застосування електронної системи закупівель у тому числі у Збройних Силах України.

Так, серед факторів, що негативно впливають на застосування в Збройних Силах України електронної системи закупівель можна виділити такі:

недостатнє матеріально-технічне забезпечення військових частин (установ) Збройних Сил України, насамперед, засобами електронно-обчислювальної техніки та доступом до всесвітньої мережі «Інтернет», програмним забезпеченням, необхідність їх адміністрування та постійної підтримки;

невпевненість замовників із числа військових частин (установ) Збройних Сил України у якості отриманих у подальшому товарів, робіт і послуг та добросовісності постачальників у зв'язку з неможливістю перевірити якість перед закупівлею;

слабка інформаційно-технологічна обізнаність та комп'ютерна грамотність особового складу Збройних Сил України, якій не приділяється достатня увага в ході підготовки до проходження військової служби та безпосередньо під час її проходження;

відсутність у штаті (штатному розписі) військових частин (установ) Збройних Сил України посад фахівців, які б виконували обов'язки виключно з організації та проведення процедур закупівлі, а не як позаштатні обов'язки;

незначна кількість особового складу Збройних Сил України, призначеного головами, секретарями та членами тендерних комітетів, що пройшли навчання з питань організації та здійснення закупівель.

Шляхами подолання вказаних вище негативних факторів можуть стати:

розгляд питання про збільшення витрат оборонного бюджету на матеріально-технічне забезпечення військових частин (установ) Збройних Сил України для потреб організації та проведення процедур закупівлі;

систематичне підвищення рівня навченості особового складу Збройних Сил України, який залучається до роботи тендерних комітетів, з питань організації та здійснення закупівель, а також їхньої інформаційно-технологічної обізнаності та комп'ютерної грамотності;

розгляд питання про введення до штату (штатного розпису) військових частин (установ) Збройних Сил України, які активно здійснюють закупівлі товарів, робіт і послуг, окремих посад фахівців, відповідальних за організацію та проведення процедур закупівлі.

Як вже зазначалось більшістю науковців, які вивчали питання впровадження електронних торгів у сфері публічних закупівель, позитивний вплив застосування електронної системи закупівель неможливо переоцінити.

До перспектив упровадження електронної системи закупівель у Збройних Силах України можна віднести:

забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель товарів, робіт і послуг в оборонній сфері;

ефективне запобігання проявам корупції у сфері закупівель оборонного відомства;

створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, розвиток добросовісної конкуренції, що позитивно вплине

на якість товарів, робіт і послуг, замовником яких є військові частини (установи) Збройних Сил України;

можливість залучити до проведення торгів значно більшу кількість постачальників товарів, робіт і послуг завдяки відкритості та доступності інформації про закупівлі, які здійснюють військові частини (установи) Збройних Сил України;

створення відкритого та загальнодоступного електронного реєстру недобросовісних постачальників товарів, робіт і послуг;

підвищення оперативності проведення закупівель товарів, робіт і послуг для потреб Збройних Сил України;

значна економія бюджетних коштів оборонного відомства за рахунок високої конкуренції на ринку постачання товарів, робіт і послуг.

Підсумовуючи, неможливо не згадати про те, що 18 травня 2016 року українська система публічних електронних закупівель ProZorro стала переможцем на міжнародному конкурсі World Procurement Awards 2016, обійшовши при цьому системи Міністерства юстиції Великої Британії, департаменту освіти Австралії та Адміністрації президента Сполучених Штатів Америки [8].

Висновки

Таким чином, електронні торги – це один із найважливіших кроків на шляху до повного викорінення корупції на всіх рівнях функціонування Збройних Сил України, ідеальний засіб створення конкурентного середовища та розвитку добросовісної конкуренції у сфері публічних закупівель, підвищення оперативності проведення закупівель та забезпечення оборонного відомства товарами, роботами та послугами, необхідними для виконання Збройними Силами України завдань з оборони України, захисту її суве-

В статье рассмотрены актуальные вопросы осуществления в Вооруженных Силах Украины публичных закупок с применением системы электронных торгов, факторов, негативно влияющих на процесс внедрения электронной системы закупок в Вооруженных Силах Украины, путей их преодоления, а также перспектив применения.

Ключевые слова: тендер, электронные торги, публичные закупки, ProZorro, электронная система закупок, контроль, материально-техническое обеспечение.

The article discusses current issues on the implementation in the Armed Forces of Ukraine public procurement using electronic trading systems, factors affecting the process of implementing e-procurement system in the Armed Forces of Ukraine and ways to overcome them and the prospects of application.

Key words: tender, electronic trading, public procurement, ProZorro, e-procurement system, control, logistical support.

ренітету, територіальної цілісності і недоторканності, а також забезпечення стримування збройної агресії проти України та відсічі їй.

Список використаних джерел:

1. Підмогильний О.О. Проблемні питання шляхів впровадження електронних торгів як механізму забезпечення ефективності системи державних закупівель України [Електронний ресурс] / О.О. Підмогильний. // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2011. – № 4. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=270>.

2. Міняйло В.П. Організація електронних державних закупівель / В.П. Міняйло // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – № 3 (38). – С. 36–44.

3. Лопушинський І.П. Організація електронних державних закупівель / І.П. Лопушинський [Електронний ресурс] // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2013. – № 1. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/Ttpdu/2013_1/Lop_s.pdf.

4. Лялька А.Б. Європейський досвід застосування електронних закупівель як ефективний механізм боротьби з корупцією в Україні / А.Б. Лялька // Вісник Академії митної служби України. – 2014. – № 2(13). – С. 76–82. – (Серія: Право).

5. Електронні торги у Міністерстві оборони України: передова система здійснення державних закупівель [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/news/2015/07/11/elektronni-torgi-u-ministerstvi-oboroni-ukraini-peredova-sistema-zdijsnennya-derzhavnih-zakupivel-/>.

6. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922 // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 9. – Ст. 5.

7. Про впровадження процедури публічних закупівель товарів, робіт і послуг у Військово-Морських Силах Збройних Сил України: наказ Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України від 10.03.2016 № 38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zsu.at.ua/_ld/0/14_nakaz_KVMS_38.pdf.

8. Українська система ProZorro перемогла на конкурсі в Лондоні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hromadske.ua/posts/ukrainska-systema-prozorro-peremohla-na-konkursi-v-londoni>.